

شناسایی عوامل اثرگذار بر تربیت شهروند حرفه‌ای در عصر دانایی

محوری در نظام آموزش و پرورش ایران

مینا مزینی^۱، دکتر معصومه اولادیان^۲ و دکتر محمدنقی ایمانی^۳

چکیده:

هدف این پژوهش شناسایی عوامل اثرگذار بر تربیت شهروند حرفه‌ای در عصر دانایی محوری در نظام آموزش و پرورش ایران است. روش پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر نوع داده کیفی بود. جامعه آماری پژوهش شامل خبرگان دانشگاهی و مسئولین آموزش و پرورش (معاونت منابع انسانی و کارشناسان حوزه معاونت منابع انسانی) بودند که با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند و اصل اشباع ۱۶ نفر به عنوان حجم نمونه انتخاب شد. در این پژوهش به منظور گردآوری داده‌ها از روش کتابخانه‌ای، مصاحبه نیمه ساختار یافته استفاده شد. مصاحبه با خبرگان بیانگر روا بودن مصاحبه بود و به منظور محاسبه پایایی از روش پایایی بین دو کدگذار استفاده شد که نتایج بیانگر پایا و روا بودن مصاحبه بود. برای تحلیل داده‌های پژوهش از طریق تحلیل محتوا استفاده شد. نتایج نشان داد که ابعاد اهداف و فلسفه تربیت (مولفه های تقویت مشارکت اجتماعی، آموزش مسئولیت-پذیری اجتماعی و اخلاقی و رشد سیاسی)، فناوری و تجهیزاتی نیروی انسانی، معیارهای ارزیابی (کسب دانش، شیوه تفکر، پرورش مهارت‌های لازم برای تعاملات اجتماعی)، استانداردها و منابع (مولفه های آموزش از طریق برنامه‌های درسی مجزا و آموزش از طریق برنامه‌های درسی درهم‌تنیده)، جو سازمانی دانش بنیان و رهبری اخلاقی (مولفه های جهت گیری مردمی، تسهیم قدرت و هدایت اخلاقی) به عنوان ابعاد تاثیرگذار بر تربیت شهروند حرفه‌ای در عصر دانایی مورد شناسایی قرار گرفت. مدل ارائه شده در پژوهش حاضر از برآزش مناسبی برخوردار بود.

کلمات کلیدی: شهروند حرفه‌ای، عصر دانایی محور، سازمان آموزش و پرورش

^۱ گروه علوم تربیتی، واحد دماوند، دانشگاه آزاد اسلامی، دماوند، ایران

^۲ گروه علوم تربیتی، واحد دماوند، دانشگاه آزاد اسلامی، دماوند، ایران (نویسنده مسئول)

^۳ گروه علوم تربیتی، واحد دماوند، دانشگاه آزاد اسلامی، دماوند، ایران

۱- مقدمه

امروزه هم‌زمان با از بین رفتن مرزها و جایگزین شدن سازمان‌های غیردولتی و فعال شدن نهادهای نوین آموزشی، بصیرت‌ها و رسالت‌های جدیدی در محافل علمی پا به عرصه وجود نهادند. تغییرات بسیار سریع آرمانی در نظام مدیریت دانش و مدیریت آموزش عالی جهان، دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی را با چالش‌های جدیدی مواجه کرد، چراکه حس کردند با توجه به تغییرات محیطی ناچار به تجدیدنظر و بازاندیشی در فرایندهای یاددهی و یادگیری می‌باشند و از طرفی نیز، انتظارات جدید یادگیرندگان، آن‌ها را بر آن داشت تا در ارتقای سطح کیفیت خود بکوشند. این امر تغییر مرزهای حرفه‌ای را در نظام آموزشی را می‌طلبد. فرآیند جهانی شدن و لزوم خلق و توسعه انسان دانا، خصوصیات ویژه‌ای را برای شهروند مطلوب قرن بیست‌ویکم برمی‌گزیند که محققان آنها را با نام‌ها و خصوصیات مختلفی برشمرده‌اند. به طور مثال، لیکسا^۱ و همکاران (۲۰۱۶) توانایی‌ها و ظرفیت‌های کلیدی مناسب برای شهروندان در برنامه‌های آموزش و پرورش اسپانیا را شامل مهارت‌های اجتماعی، استقلال و ابتکار شخصی؛ یادگیری برای یادگیری و تعامل جهان عنوان نموده‌اند (۵۰۶). کلو و هولدن^۲ (۲۰۱۵) در انگلستان، ویژگی‌های شهروندان قرن بیست‌ویکم را شامل درک تفاوت‌های فرهنگی، تفکر انتقادی، حل اختلافات، مشارکت سیاسی دانسته‌اند (۸۱). برنامه تربیت شهروندی در تایوان، مهارت‌های مورد نیاز شهروندان را در پنج مقوله سواد رسانه، سواد زیبایی‌شناسی، سواد اخلاقی، سواد علمی و سواد دموکراسی تقسیم‌بندی نموده است (وو،^۳ ۲۰۱۴: ۲۲۳؛ چن،^۴ ۲۰۱۲: ۱۰۹؛ تسای،^۵ ۲۰۱۲: ۹۹). موسسه علوم تربیتی ان.سی.آر.ای.ال^۶ (۲۰۰۵) مهارت‌های لازم برای داشتن زندگی موفقیت‌آمیز در عصر دانایی محور را شامل سواد عصر جدید (سواد رایانه، سواد اطلاعاتی،

---

^۱ Lleixà

^۲ Clough & Holden

^۳ Wu

^۴ Chen

^۵ Tsai

^۶ North Central Regional Educational Laboratory

شناسایی عوامل اثرگذار بر تربیت شهروند حرفه‌ای در عصر دانایی محوری در نظام آموزش و پرورش ایران ۳۷

سواد علمی، سواد اقتصادی)، تفکر خلاقانه، ارتباطات اجتماعی اثربخش و بهره‌وری عنوان نموده است.

در هزاره کنونی که به عصر دانایی محوری نام گرفته است، نهاد آموزش و پرورش به شدت تحت تاثیر رویکردهای جهانی قرار دارد و با توجه به اهداف مهم مدرسه که آماده سازی کودکان و نوجوانان برای زندگی در جامعه است، انتظار می‌رود که آموزش و پرورش با تغییرات اجتماعی، سیاسی و اقتصادی در سطح ملی و بین‌المللی متناسب، همسو و هم‌جهت باشد؛ در غیر این صورت، اگر آموزش و پرورش با رویکردهای جهانی هم‌سو نباشد، به زودی منسوخ خواهد شد و آموزش‌های غیررسمی و فراملی جای آن را خواهند گرفت (تافلر،^۱ ۲۰۰۰، ترجمه خوارزمی، ۱۳۹۱: ۱۷).

تربیت حرفه‌ای شهروندان در محیطی تحت عنوان مدرسه که از آن به عنوان خانه دوم یاد شده است، نیازمند ارائه طرح و الگویی است که از طریق آن بتوان به صورت درست و حساب شده مسائل مهم اجتماعی و فرهنگی را به دانش‌آموزان آموزش داد و آنها را متناسب با نیازهای هزاره سوم، تربیت نمود و به گفته مک‌دونالد^۲ (۲۰۱۴) برنامه آموزش و تربیت شهروندی باید دانش‌آموزان را به نگرش، مهارت‌ها، ارزش‌ها و حالات رفتاری مناسب تجهیز نماید تا آنان این توانایی و مهارت را داشته باشند که به صورت فعال و کاملاً آگاهانه با تمامی مشکلات و چالش‌های موجود در قرن بیست‌ویکم مواجه شوند و هراسی از آنها نداشته باشند (۶۱)؛ زیرا انسان امروز، برخلاف گذشته، صرفاً موجودی منحصر در خانواده، جامعه و کشور خود نیست؛ بلکه بخشی جدایی‌ناپذیر از جهان بشری و مناسبات جهانی است و ما چه بخواهیم و چه نخواهیم هر فردی متأثر از مناسبات جهانی است و به صورت موجود جهانی درآمده است؛ از این رو برنامه‌های درسی باید بر مهارت‌های فردی مورد نیاز فراگیرنده، مهارت‌های مورد نیاز زندگی جمعی و مهارت‌های مورد نیاز شهروند حرفه‌ای تاکید نمایند و مفاهیم خاصی نظیر محیط زیست، حقوق بشر، صلح، سلامتی و بهداشت، جامعه چندفرهنگی را پیگیری نمایند (سعادت‌مند و تیغ‌بخش، ۱۳۹۰: ۱۰۹). به خصوص که مرور مطالعات نیز حاکی از پایین بودن سطح دانش و آگاهی شهروندان جامعه از مهارت‌ها و وظایف شهروندی است (شعبانی و شعبانی،

---

^۱ Tafler

^۲ Macdonald

۱۳۹۴؛ عزیزی و همکاران، ۱۳۹۳؛ شریفی و اسلامیه، ۱۳۹۱ الف) و جایگاه تربیت شهروندی در کتاب‌های درسی نیز در حد پایینی است و آموزش‌های ارائه شده در نظام‌های آموزشی کشور، در ایجاد و پرورش ویژگی‌های شهروند حرفه‌ای بی‌تاثیر بوده است (جمالی تازه‌کند و زمانی‌منش، ۱۳۹۰؛ هاشمی، ۱۳۸۹).

نظام‌های آموزشی، به‌ویژه نظام آموزش و پرورش، باید در هزار سوم آموزش و تربیت شهروند حرفه‌ای را آغاز نمایند که متناسب و پاسخگوی این هزاره باشد (قورچیان و افتخارزاده، ۱۳۸۵: ۶۸). توانایی یک شهروند، برای تاثیرگذاری بر جامعه محدود است، اما با پیوستن به دیگران، او نیز به عنوان یک فرد می‌تواند تغییرات معنی‌داری را ایجاد نماید (چاوز،^۱ ۲۰۱۶: ۲۰۷). شهروندی که با حقوق انسانی در زندگی اجتماعی پیوندی عجین خورده است (پارکر،^۲ ۲۰۱۰: ۱۱۰) و معمولاً با قدرت افراد در روند تصمیم‌گیری اجتماعی در ارتباط است (سیمسک و سیمسک،^۳ ۲۰۱۳: ۱۲۶) زائیده زیستن در دنیای معاصر است که با تاکیداتی تازه در تلاش است تا با ایجاد تفاهم در زندگی اجتماعی، راه پیشرفت و ارتقای جامعه را هموار سازد (صوفی و شفیع، ۱۳۹۵: ۱).

اساساً، هدف اساسی آموزش و تربیت شهروندی در هر جامعه‌ای، انتقال مجموعه‌ای از دانش‌ها، ارزش‌ها و جهت‌گیری‌های رفتاری ضروری برای دوام و رفاه آن جامعه، به نسل جوان است؛ لذا آموزش و تربیت شهروندی به دنبال جلب حمایت افراد از فرهنگ مدنی جامعه است که این امر از طریق فرآیندهای آموزشی تحقق می‌یابد (فتحی‌واجارگاه و واحدچوکده، ۱۳۸۹: ۳۹). محققان معتقدند آموزش و تربیت شهروندی فعال نیازمند یک ساختار آموزشی و برنامه‌های درسی فعال و مشارکتی در مدرسه است (ارسوی،^۴ ۲۰۱۴: ۲). بر این اساس، سیستم‌های آموزشی به طور کلی و مدارس به طور خاص، می‌توانند نقش مهمی در توسعه شهروندی به دانش‌آموزان و آماده سازی نسل جدید برای پذیرش و ایفای نقش شهروندی در جامعه محلی، ملی و جهانی بازی کنند (صفایی‌فخری و

---

^۱ Chavez

^۲ Parker

^۳ Simsek & Simsek

^۴ Ersoy

شناسایی عوامل اثرگذار بر تربیت شهروند حرفه‌ای در عصر دانایی محوری در نظام آموزش و پرورش ایران ۳۹

طالب‌زاده،^۱ (۲۰۱۱: ۱۱۳۳) و بنابراین، آموزش و تربیت شهروندی در مدارس در حوزه‌های مختلفی اعم از سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و... باید مورد توجه و آموزش جدی، قرار گیرد (گبورز^۲ و همکاران، ۲۰۱۳: ۱۵۹). به اعتقاد هاپکینز^۳ (۲۰۰۷) تربیت شهروند حرفه‌ای نیازمند آن است که در برنامه‌های درسی نظام آموزشی، مفاهیمی همچون انسانیت، صداقت در رفتار و گفتار، احترام متقابل، مسئولیت‌پذیری در بُعد فردی و اجتماعی، شجاعت و ریسک‌پذیری گنجانده شود و از همان ابتدای آموزش و یادگیری، این مفاهیم در دانش‌آموزان نهادینه شود (هنسون،^۴ ۲۰۱۵: ۴۶).

نگاهی گذرا به سابقه نظام آموزش و پرورش کشور و توجه به تحقیقات انجام شده در این زمینه بیانگر این واقعیات است که آموخته‌های عملی و نظری و عملی حاصل از این آموزش‌ها جهت پرورش شهروند حرفه‌ای با واقعیات موجود در خصوص شهروندی حرفه‌ای کشورهای پیشرفته جهان تفاوت دارد در طلیعه دنیای فرا پیچیده هزاره سوم، تغییر ماهیت بازار اقتصاد و اشتغال و دانش بر شدن آن، تنوع نیازهای آموزشی نیاز به یادگیری مادام‌العمر از یک سو و انفجار اطلاعاتی، ماهواره‌ای مخابراتی نوری، آموزشی و نظام شبکه‌ای از سوی دیگر آموزش کشور را تحت شعاع قرار داده و از طرف دیگر مهندسی مجدد ساختار آموزشی محتوا و روش‌های آموزشی را ایجاب کرده است (هلندورث و همکاران،^۵ ۲۰۱۷: ۱۳).

بررسی‌ها نشان می‌دهد که محتوی نظام آموزش و پرورش کشور تقریباً به‌طور مستقیم از اهداف کلی نظام و مقاصد اصلی در همه سطوح سرچشمه نگرفته است و از محتوای آموزشی از اهداف فاصله دارند. لذا فراگیران، آموزشی را که آنان را به شهروندان حرفه‌ای تبدیل کند دریافت نمی‌کنند بنابراین برای جامعه پیچیده و دشوار امروز آماده نمی‌شوند. مدارس در شبکه پیچیده‌ای از فعالیت‌های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی محلی، ملی، منطقه‌ای جهانی عمل کرده و در معرض انتظارات و انتقادات زیادی از سوی جامعه قرار دارند (قورچیان و افتخارزاده، ۱۳۸۵).

---

^۱ Safaei Fakhri & Talebzadeh

^۲ Geboers

^۳ Hopkins

^۴ Henson

^۵ Hollandsworth, et al

حال یکی مسائل مهمی که در رابطه با مفهوم شهروند و شهروندی وجود دارد این است که چگونه می‌توان آن را تعلیم و آموزش داد تا بر اساس آن شاهد اجرای صحیح آن در جامعه و شناخت وظایف و تکالیف مبتنی بر آن بود در این رابطه صاحب‌نظران نهاد آموزش و پرورش را بهترین مکان برای آموزش و تعلیم این مقوله می‌دانند. آن‌ها معتقدند چون نهاد آموزش و پرورش بعد از خانه دومین محیطی است که کودکان و نوجوانان قسمت اعظم وقت خود را در آن سپری می‌کنند و نقش مهمی در رشد شخصیت و انتقال دانش و مهارت‌های زندگی به آن‌ها دارد، در نتیجه آشنایی با شهروند و شهروندی نیز از جمله مهارت‌هایی است که در نهاد آموزش و پرورش باید آموزش داده شود و دانش‌آموزان رده‌های مختلف تحصیلی باید حقوق، تکالیف و مسئولیت‌های شهروندی را در نهاد آموزش و پرورش فراگیرند. در گزارش اخیر مطالعه تربیت شهروندی انجمن بین‌المللی ارزشیابی و پیشرفت تحصیلی آماده است که تمامی جوامع معاصر دارای این نگرانی و دل‌مشغولی عمیق هستند که چگونه نوجوانان و جوانان را برای زندگی شهری و شهروندی آماده کنند و راه و رسم مشارکت در مسائل اجتماعی را به آن‌ها بیاموزند. در همین گزارش آمده است که تربیت شهروندانی فعال و مؤثر یکی از هدف‌های مهم کلیدی در برنامه درسی بسیاری از کشورها بوده است (موک و لی^۱، ۲۰۱۷: ۵۲۹).

گرچه هیچ‌کس رد نمی‌کند که آموزش و پرورش عمومی باید برای دانش‌آموزان دانش و مهارت را تدارک ببیند تا بتوانند مشاغلی را به دست آورند و اقتصاد امروز مشارکت نمایند بسیاری از مردم معتقدند مدارس باید مهارت‌ها و ارزشیابی که دانش‌آموزان را برای مشارکت در زندگی اجتماعی، محلی و ایالتی و سیاست‌های ملی آماده‌سازی (بولیو و لتیلک^۲، ۲۰۱۷: ۸۹). صرف‌نظر از درک اهمیت تربیت شهروندی و ضرورت توجه به آن، مسئله‌ای اساسی‌تر برای اغلب کشورها و صاحب‌نظران در واقع خصوصیات و ویژگی شهروند مطلوب است. اغلب نواحی آموزش و پرورش تربیت شهروندی را به‌عنوان یک موضوع درسی در دوره‌های تعلیمات مدنی در نظر گرفته بودند با این حال علیرغم این تعهد آشکار به آماده‌سازی مردم جوان جهت مشارکت در دموکراسی، تعداد کمی از ایالات، نظامی

---

^۱ Mok & Lee

^۲ Beaulieu & Le Thiec

شناسایی عوامل اثرگذار بر تربیت شهروند حرفه‌ای در عصر دانایی محوری در نظام آموزش و پرورش ایران ۴۱

برای ارزیابی میزان موفقیت تلاش‌هایشان داشتند. چندلر و هاوولی^۱، (۲۰۱۷)، به نقل از NCSS، (۱۹۹۴) چهار عنصر را برای یک شهروند مطلوب ارائه می‌کند: دانش، تفکر، تعهد و عمل. رابرنستین^۲، (۲۰۱۷) عنوان می‌کند که یک دانش‌آموز همان اندازه که به مهارت‌ها و ترتیبات مدنی احتیاج دارد، به محتوای دانش مدنی نیز احتیاج دارد تا شهروند دموکراتیک و مشارکت‌جو شود. دانش، مهارت‌ها و ترتیبات مدنی بر یکدیگر بنا شده و یکدیگر را تقویت می‌کنند و باید در ابتدا دوران کودکی آغاز شوند و اهمیتشان یکسان در نظر گرفته شوند. این‌ها می‌توانند از طریق تجارب مرتبط با نهاد آموزش و پرورش و خارج از آن پرورش یابند و درعین حال شواهد نشان می‌دهد که دانش‌آموزان از دبیرستان با دانش یا علاقه کمتر در مورد دولت و امور سیاسی فارغ‌التحصیل می‌شوند (ص ۱۷).

تربیت شهروند حرفه‌ای نقش بسزایی در جامعه دارد، از این‌رو، عوامل تأثیرگذار بر آن از اهمیت زیادی برخوردار است. قورچیان و افتخارزاده (۱۳۸۵: ۷۶)، عوامل اثرگذار بر شهروند حرفه‌ای را شامل صلاحیت‌های مختلفی مانند صلاحیت‌های هوشی و فکری، صلاحیت تکنولوژیکی (فناوری)، صلاحیت اقتصادی، صلاحیت مدیریتی و رهبری، صلاحیت اجتماعی، صلاحیت فرهنگی، صلاحیت پژوهشی، صلاحیت معنوی و اخلاقی و مذهبی، صلاحیت جهانی و بین‌المللی، صلاحیت فردی، صلاحیت محیطی، صلاحیت سیاسی می‌داند. قاندى (۱۳۸۵: ۱۸۳)، فناوری اطلاعات، جهانی شدن و استفاده از رویکردهای دموکراتیک را از عوامل مؤثر بر تربیت شهروند حرفه‌ای برمی‌شمارد. فزونی و همکاران (۱۳۹۵: ۶۵)، برنامه درسی شامل اهداف، محتوا، ارزشیابی و فعالیت‌های یاددهی و یادگیری را از عوامل مؤثر بر تربیت شهروند حرفه‌ای می‌دانند. اسپکتورلوی و آبراموویچ^۳ (۲۰۱۷) برنامه درسی حرفه‌ای را از عوامل مؤثر بر تربیت شهروند حرفه‌ای می‌دانند. هولند ورت و همکارانش (۲۰۱۷: ۳) نیز فناوری را عامل اثرگذار بر تربیت شهروند حرفه‌ای می‌دانند. زهرابی^۴ (۲۰۱۷)، توانمندسازی و ارتقای صلاحیت دست‌اندرکاران آموزشی را یکی از عوامل مؤثر بر تربیت شهروند حرفه‌ای عنوان می‌کند. رید و همکاران^۵ (۲۰۱۷: ۶۹)، روش تدریس، برنامه درسی و کیفیت فرایند یاددهی و یادگیری را از عوامل

---

^۱ Chandler & Hawley

^۲ Rubenstein

^۳ Spektor Levy & Abramovich

^۴ Zohrabi

^۵ Reed, et al

اثرگذار بر تربیت شهروند حرفه‌ای می‌دانند. کوتسلینی^۱ (۲۰۱۷) نیز برنامه درسی پنهان را عامل مهمی در تربیت شهروند حرفه‌ای می‌داند. هودا و همکاران^۲ (۲۰۱۸: ۸۷۹)، بهبود فرهنگ را از عوامل اثرگذار بر تربیت شهروند حرفه‌ای می‌دانند. پژوهشگرانی مانند آکتاس^۳ و همکاران (۲۰۱۷)، در مورد شهروند حرفه‌ای در عصر حاضر پژوهش کرده‌اند و عوامل مختلفی را بر فرایند تبدیل شدن به شهروند حرفه‌ای موثر دانسته‌اند. آکتاس و همکاران (۲۰۱۷) به منابع آموزشی اشاره کرده‌اند و آن را موثر بر این فرایند می‌دانند. چاوز^۴ (۲۰۱۶) نیز فقدان استانداردها و منابع آموزشی را از عوامل تاثیرگذار بر تربیت شهروند حرفه‌ای می‌داند. گبورز^۵ و همکاران (۲۰۱۳) هم آموزش نیروی انسانی و فناوری و تجهیزات به روز را عامل موثر می‌دانند.

بنابراین، با توجه به شرایط کنونی، در سازمان‌های آموزشی از جمله آموزش و پرورش برنامه‌های منسجم برای تربیت شهروند حرفه‌ای ضروری است بر اساس آنچه ذکر شد توجه به تربیت شهروند حرفه‌ای در مدارس از الزامات برای دستیابی به اهداف و چشم‌اندازهای آموزش و پرورش است. آموزش و پرورش به‌عنوان یکی از مهم‌ترین وزارتخانه‌ها و سازمان‌ها به‌عنوان زیرساختی برای ایجاد منابع انسانی توانمند دارای اهمیت قابل ملاحظه‌ای است. این وزارتخانه بدون نیروی توانمند و شایسته که بتواند دستیابی به اهداف تعیین شده این سازمان را فراهم کند قادر به دستیابی به اهداف تعیین شده نخواهد بود. لذا بررسی و مطالعه رویکردها و الگوهایی که بتواند وزارتخانه بزرگ را شناسایی کند الزامی است؛ اما این مطالعه تلاش می‌کند تا عوامل اثرگذار بر تربیت شهروند حرفه‌ای در عصر دانایی محوری در نظام آموزش و پرورش ایران را شناسایی کند.

---

^۱ Koutselini

^۲ Huda, et al

^۳ Aktas

^۴ Chavez

^۵ Geboers

۲- روش‌شناسی پژوهش

روش پژوهش: از آنجا که پژوهش حاضر به دنبال شناسایی عوامل اثرگذار بر تربیت شهروند حرفه‌ای در عصر دانایی محوری در نظام آموزش و پرورش ایران می‌باشد، روش پژوهش بر مبنای ماهیت داده‌ها کیفی، از حیث بعد محیط، از نوع کتابخانه‌ای - میدانی و از نظر هدف کاربردی است.

جامعه آماری، روش نمونه‌گیری و حجم نمونه:

جامعه آماری پژوهش شامل خبرگان دانشگاهی و مسئولین آموزش و پرورش (معاونت منابع انسانی و کارشناسان حوزه معاونت منابع انسانی) بود. ویژگی‌های خبرگان پژوهش که به تأیید اساتید راهنما و مشاور رسیده بود، افرادی بودند که از نظر آگاهی و اطلاعات در زمینه تربیت شهروند حرفه‌ای برجسته بوده و این که بتوانند با ارائه اطلاعات دقیق نمادی از جامعه باشند. برای تعیین نمونه‌های این پژوهش و تعیین این گروه از خبرگان از روش نمونه‌گیری غیرتصادفی هدفمند^۱ استفاده شد. در این پژوهش تعداد ۱۶ نفر به عنوان مصاحبه‌شونده با توجه به اصل اشباع در نظر گرفته شد. مشخصات مصاحبه‌شوندگان در جدول ۳-۱، ارائه شده است. شایان ذکر است که فرایند مصاحبه در اوایل بهار ۱۳۹۷ انجام شد.

ابزار گردآوری داده‌ها و پایایی و روایی

در این پژوهش به منظور گردآوری داده‌ها از روش کتابخانه‌ای، مصاحبه نیمه ساختار یافته استفاده شد.

کیفی: در بخش کیفی این پژوهش از مصاحبه‌های نیمه ساختار یافته استفاده شد. در مصاحبه‌های انفرادی با مصاحبه‌شوندگان، برای بررسی مقدماتی چهار سؤال مصاحبه استفاده شد. ضمن این که سؤال‌های فرعی دیگری نیز در کنار هر سؤال برای درک تجارب شرکت‌کنندگان در حین مصاحبه مطرح می‌شد. در حین انجام مصاحبه پژوهشگر با پرسش سؤال‌های راهنما، صحت برداشت خود را از گفته‌های مصاحبه‌شوندگان کنترل کرده است. پژوهشگر در فرایند نمونه‌گیری از شرکت‌کنندگان داده‌ها را مورد تحلیل قرار داد تا مواردی که ناقص بوده با دریافت اطلاعات جدید از شرکت‌کننده جدید کامل گردد. بعد از انجام ۱۶ مصاحبه، عوامل اصلی و فرعی در مصاحبه‌های قبلی تکرار می‌شد و

---

^۱ Goal oriented

پژوهشگر به اشباع رسید. در حین مصاحبه به جمع‌آوری نظرات در مورد شاخص‌های مناسب برای تعیین مولفه‌های مؤثر بر تربیت شهروند حرفه‌ای در عصر دانایی محور پرداخته و عوامل اصلی و فرعی مورد نظر بررسی و نهایی شد. مدت زمان انجام مصاحبه بین ۳۰ تا ۶۰ دقیقه بود. برای حصول اطمینان از روایی بخش کیفی پژوهش و به‌منظور اطمینان خاطر از دقت بودن یافته‌ها از دیدگاه پژوهشگر، از نظرات ارزشمند اساتید آشنا با این حوزه و متخصصان سازمان آموزش و پرورش که در این حوزه خبره و مطلع بودند استفاده شد. همچنین به‌طور هم‌زمان از مشارکت‌کنندگان در تحلیل و تفسیر داده‌ها کمک گرفته شد. همچنین برای محاسبه پایایی از روش پایایی بین دو کدگذار استفاده شد. در مصاحبه با روش توافق درون موضوعی دو کدگذار^۱، از یکی از اساتید مدیریت آموزشی آشنا به کدگذاری درخواست شد تا به عنوان کدگذار ثانویه در پژوهش مشارکت کند در ادامه محقق به همراه این همکار پژوهش، تعداد سه مصاحبه را کدگذاری کرده و درصد توافق درون موضوعی که به عنوان شاخص پایایی تحلیل به کار می‌رود را محاسبه کرد که پایایی حاصل از دو کدگذار با توجه به محاسبات ۷۵,۱ درصد بدست آمد که بیانگر پایایی مناسب بود.

---

^۱-Inter coder reliability (ICR)

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

برای تحلیل داده‌های پژوهش از طریق کدگذاری نظری برگرفته از روش نظریه‌پردازی داده بنیاد بود. کدگذاری نظری عبارت است از عملیاتی که طی آن داده‌ها تجزیه، مفهوم‌سازی و به شکل تازه‌ای در کنار یکدیگر قرار داده می‌شوند و فرایند اصلی است که طی آن نظریه بر اساس داده‌ها تدوین می‌شود. در این روش سه رکن اصلی "مفاهیم" "مقوله‌ها" و "قضیه‌ها" وجود دارند. در این شیوه نظریه بر اساس "داده‌های خام" شکل می‌گیرند (دلاور و کوشکی، ۱۳۹۲: ۱۷۹). تحلیل داده‌ها، محور اصلی نظریه برخاسته از داده‌ها است. در هر مطالعه به‌عنوان یک کل، جمع‌آوری داده‌ها، تنظیم داده‌ها و تحلیل داده‌ها به هم وابستگی متقابل دارند. برای تحلیل داده‌های به دست آمده از مصاحبه و نیز مبانی نظری از سه نوع کدگذاری استفاده شده است که عبارت‌اند از کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی.

۳- یافته‌های پژوهش

در این بخش داده‌های پژوهش با استفاده از روش‌های علمی در بخش کیفی مورد تحلیل و ارزیابی قرار می‌گیرد؛ اما قبل از تجزیه و تحلیل داده‌ها پیش پردازش داده‌ها مورد بررسی قرار گرفت. نتایج نشان داد در برخی از گویه‌ها گم‌شدگی اتفاق افتاده است؛ بنابراین، برای رفع این مشکل از روش میانه برای جایگذاری مقادیر آن‌ها استفاده شد و تمام داده‌های مفقوده جایگزین شد. به منظور شناسایی داده‌های پرت از گراف باکس پلات^۱ استفاده شد که نتایج نشان داد هیچ داده پرتی وجود ندارد. علاوه بر این‌ها در نرم افزار اکسل برای حذف آزمودنی‌های بی‌تفاوت انحراف معیار هر آزمودنی در پاسخ به یک پرسشنامه محاسبه شد که نتایج نشان داد انحراف معیار پاسخ هر یک از آزمودنی‌ها به سوال‌های پژوهش کمتر از ۰,۳ نیست و بنابراین هیچ آزمودنی حذف نشد.

عوامل اثرگذار بر تربیت شهروند حرفه‌ای در عصر دانایی محوری در نظام آموزش و پرورش ایران کدام‌اند؟

^۱ - Boxplot

شایان ذکر است که با ۱۶ خبره در این زمینه بر اساس مصاحبه نیمه ساختاریافته با چهار سؤال مصاحبه شد. پاسخ‌های ارائه شده برای هر سؤال پس از تحلیل محتوا توسط پژوهشگر و دو نفر از متخصصین آمار در جدول ۱ آورده شده است.

در جدول‌های زیر چک‌لیست مربوط به نتایج تحلیل محتوای مصاحبه با استفاده از کدگذاری باز، محوری و انتخابی آورده شده است. تحلیل داده‌ها با استخراج مفاهیم و مقوله‌ها آغاز گردید (کدگذاری باز) و مفاهیم و مقوله‌های بی‌ربط و تکراری حذف گردیدند که نتایج کدگذاری باز و همچنین کد مصاحبه کننده‌ها، فراوانی و منبع مربوط به هریک از مقوله‌ها در جدول زیر آمده است.

جدول ۱: کدگذاری (A تا AM) و دسته‌بندی محوری کلیه مفاهیم استخراج شده از تکنیک

مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته

ردیف	مفاهیم استخراجی اولیه	کد مقوله
۱	درگیر ساختن دانش آموزان در مسائل مربوط به شرایط زندگی و دغدغه‌های اجتماع محل زیست	A
۲	یادگیری از طریق مشارکت و داوطلب شدن در فعالیت‌های عام‌المنفعه و دسته‌جمعی	A
۳	رعایت اخلاق در رویارویی با دیگران	A
۴	رعایت شان انسان و زندگی اجتماعی	A
۵	ایجاد بستر لازم برای رشد ارزش‌های تازه	A
۶	آموزش دانش، مهارت‌ها و ارزش‌هایی که با ماهیت و شیوه‌های اداره یک نظام مردم‌سالاری مشارکتی همخوانی و ارتباط دارد	B
۷	درگیر کردن افراد در فعالیت‌های مربوط به حوزه زندگی خود (اجتماع) قرار دهند	B
۸	داشتن اعتمادبه‌نفس	B
۹	داشتن رفتار مسالمت‌آمیز و مسئولانه نسبت به هموعان	B
۱۰	انتقال دانش به کودکان که به‌واسطه آن خود را عضو مفیدی از حیات عمومی جامعه بدانند	C
۱۱	انتقال مهارت به کودکان که به‌واسطه آن خود را عضو مفیدی از حیات عمومی جامعه بدانند	C
۱۲	انتقال ارزش به کودکان که به‌واسطه آن خود را عضو مفیدی از حیات عمومی جامعه بدانند	C
۱۳	داوطلب به شرکت در انجمن‌های مدنی	C
۱۴	استفاده از تجهیزات مطابق با استانداردهای جهانی در سطح مدرسه	D
۱۵	اقدام به تغییر تجهیزات در مواقع لزوم	D
۱۶	توانایی به‌کارگیری تجهیزات فنی توسط معلمان	D
۱۷	موجود بودن تجهیزات فناورانه در مدرسه به اندازه کافی	E
۱۸	انطباق نوع فناوری و تجهیزات وابسته به آن با سطح معلمان	E

شناسایی عوامل اثرگذار بر تربیت شهروند حرفه‌ای در عصر دانایی محوری در نظام آموزش و پرورش ایران ۴۷

E	وقت‌گیر نبودن استفاده از تجهیزات	۱۹
F	محدود نبودن امکان استفاده از تجهیزات فناورانه توسط معلمان	۲۰
F	امکان دسترسی به تجهیزات و فناوری حتی بیرون از مدرسه	۲۱
F	عدم پیچیدگی بهره برداری از تجهیزات در هر کلاس درس	۲۲
G	داشتن چشم‌اندازی سازگارتر با آینده	۲۳
G	توانایی تصور شقوق مختلف آینده	۲۴
G	دارای مهارت‌های فکری انتقادی و تصمیم‌سازی خلاقانه	۲۵
G	شهروندی فعال در جامعه بودن	۲۶
H	مسئولیت‌پذیری اخلاقی مدیران	۲۷
H	مسئولیت‌پذیری اجتماعی	۲۸
H	مشارکت در امور سیاسی	۲۹
H	داشتن سواد سیاسی	۳۰
I	تسلط بر رایانه و استفاده از اینترنت	۳۱
I	توانایی عمل و فضای مجازی	۳۲
I	توانایی خودآموزی و خود‌هدایتی	۳۳
J	حل مشکل سازمان با استفاده از دانش به روز شده	۳۴
J	مسئولیت‌پذیری مدیران در اجرای فرایند جانشین‌پروری مبتنی بر دانش	۳۵
J	وفاداری مدیران به اقدامات دانش بنیان در سازمان و شغل خود	۳۶
K	یادگیری اطلاعاتی در مورد درباره زندگی شهروندی	۳۷
K	آگاهی یافتن از مناسبات مدنی و اجتماعی	۳۸
K	ایجاد فرصت‌هایی برای کسب تجربه و به دست آوردن دانش	۳۹
L	توانایی ارزیابی محیط و رفتارها	۴۰
L	بررسی نظرها و ایده‌های مخالف	۴۱
L	ایجاد تغییر به‌منظور بهبود نحوه تفکر	۴۲
M	مشارکت در حیات سیاسی و مدنی	۴۳
M	کسب صلاحیت لازم برای مشارکت مدنی	۴۴
M	تقویت اخلاق اجتماعی و بسط همبستگی اجتماعی	۴۵
N	وجود برنامه‌ای جدا از برنامه‌های آموزش ضمن خدمت بنام آموزش شهروندی	۴۶
N	اختصاص زمان اضافی آموزشی به آموزش‌های مجزا	۴۷
N	طراحی محتوای آموزشی اضافی بر اساس اصول شهروند حرفه‌ای	۴۸
O	تلفیق مباحث شهروندی با دروس نزدیک	۴۹
O	تلفیق مباحث شهروندی با دروس مرتبط به یکدیگر	۵۰
O	اضافه کردن محتوای مبتنی بر شهروند حرفه‌ای در برنامه آموزشی ضمن خدمت و به صورت جزوات مکمل درسی	۵۱
P	توجه به تسهیم دانش در بین واحدهای سازمانی توسط مدیران	۵۲
P	پاسخگویی دانش محور مدیران به مراجعان	۵۳

P	همکاری دانش محور مدیران با سازمانهای دیگر	۵۴
Q	اجرای عدالت در سراسر سازمان	۵۵
Q	ایجاد محیطی صمیمانه برای تبادل اطلاعات	۵۶
Q	ابتکار و خلاقیت در کارهای اجرایی سازمان	۵۷
Q	علاقه مندی نسبت به محیط دانشی سازمان	۵۸
Q	احترام مدیریت برای نظرات به روز سایر افراد	۵۹
R	تشکیل جلسات رسمی و غیر رسمی برای تسهیم دانش در سازمان توسط مدیریت	۶۰
R	ارزیابی تغییرات محیطی برای تطابق محیط سازمان با آنها	۶۱
R	وضع قوانین و مقررات سازمانی جهت تطابق با عصر دانایی	۶۲
S	مشارکت دادن افراد سازمان در تبادل اطلاعات دانشی در سازمان	۶۳
S	ایجاد ارتباطات غیررسمی توسط مدیران با سایر کارکنان به منظور بهبود تسهیم دانش	۶۴
S	ایجاد محیطی برای ابراز عقیده و جلوگیری از سکوت سازمانی	۶۵
T	تفویض اختیار به مدیران واحدهای دانش بنیان در سازمان	۶۶
T	استفاده از رهبری مشارکتی در سازمان به منظور بهبود اوضاع	۶۷
T	اعمال نفوذ مدیر در رفتار و تصمیمهای کارکنان	۶۸
U	حمایت مدیر از رعایت اخلاقیات در مناسبات سازمانی	۶۹
U	اعتماد سازی در سازمان	۷۰
U	ایجاد آگاهی اخلاقی نسبت به اوضاع سازمان	۷۱

جدول ۲: مرتب سازی نهایی و خوشه بندی کلیه مفاهیم و کدهای (A تا AM) استخراج شده از تکنیک مصاحبه نیمه ساختاریافته

ردیف	مفاهیم استخراجی اولیه	کد مقوله
۱	درگیر ساختن دانش آموزان در مسائل مربوط به شرایط زندگی و دغدغه های اجتماع محل زیست	A _۱
۲	یادگیری از طریق مشارکت و داوطلب شدن در فعالیتهای عام المنفعه و دسته جمعی	A _۲
۳	رعایت اخلاق در رویارویی با دیگران	A _۳
۴	رعایت شان انسان و زندگی اجتماعی	A _۴
۵	ایجاد بستر لازم برای رشد ارزش های تازه	A _۵
۶	آموزش دانش، مهارت ها و ارزش هایی که با ماهیت و شیوه های اداره یک نظام مردم سالاری مشارکتی همخوانی و ارتباط دارد	B _۱
۷	درگیر کردن افراد در فعالیتهای مربوط به حوزه زندگی خود (اجتماع) قرار دهند	B _۲

شناسایی عوامل اثرگذار بر تربیت شهروند حرفه‌ای در عصر دانایی محوری در نظام آموزش و پرورش ایران ۴۹

B۳	داشتن اعتمادبه‌نفس	۸
B۴	داشتن رفتار مسالمت‌آمیز و مسئولانه نسبت به هموعان	۹
C۱	انتقال دانش به کودکان که به‌واسطه آن خود را عضو مفیدی از حیات عمومی جامعه بدانند	۱۰
C۲	انتقال مهارت به کودکان که به‌واسطه آن خود را عضو مفیدی از حیات عمومی جامعه بدانند	۱۱
C۳	انتقال ارزش به کودکان که به‌واسطه آن خود را عضو مفیدی از حیات عمومی جامعه بدانند	۱۲
C۴	داوطلب به شرکت در انجمن‌های مدنی	۱۳
D۱	استفاده از تجهیزات مطابق با استانداردهای جهانی در سطح مدرسه	۱۴
D۲	اقدام به تغییر تجهیزات در مواقع لزوم	۱۵
D۳	توانایی به‌کارگیری تجهیزات فنی توسط معلمان	۱۶
E۱	موجود بودن تجهیزات فناورانه در مدرسه به اندازه کافی	۱۷
E۲	انطباق نوع فناوری و تجهیزات وابسته به آن با سطح معلمان	۱۸
E۳	وقت‌گیر نبودن استفاده از تجهیزات	۱۹
F۱	محدود نبودن امکان استفاده از تجهیزات فناورانه توسط معلمان	۲۰
F۲	امکان دسترسی به تجهیزات و فناوری حتی بیرون از مدرسه	۲۱
F۳	عدم پیچیدگی بهره‌برداری از تجهیزات در هر کلاس درس	۲۲
G۱	داشتن چشم‌اندازی سازگارتر با آینده	۲۳
G۲	توانایی تصور شقوق مختلف آینده	۲۴
G۳	دارای مهارت‌های فکری انتقادی و تصمیم‌سازی خلاقانه	۲۵
G۴	شهروندی فعال در جامعه بودن	۲۶
H۱	مسئولیت‌پذیری اخلاقی مدیران	۲۷
H۲	مسئولیت‌پذیری اجتماعی	۲۸
H۳	مشارکت در امور سیاسی	۲۹
H۴	داشتن سواد سیاسی	۳۰
I۱	تسلط بر رایانه و استفاده از اینترنت	۳۱
I۲	توانایی عمل و فضای مجازی	۳۲
I۳	توانایی خودآموزی و خود‌هدایتی	۳۳
J۱	حل مشکل سازمان با استفاده از دانش به روز شده	۳۴
J۲	مسئولیت‌پذیری مدیران در اجرای فرایند جانشین‌پروری مبتنی بر دانش	۳۵
J۳	وفاداری مدیران به اقدامات دانش بنیان در سازمان و شغل خود	۳۶
K۱	یادگیری اطلاعاتی در مورد درباره زندگی شهروندی	۳۷

۵۰ فصلنامه علمی - پژوهشی تحقیقات مدیریت آموزشی سال دهم، شماره اول، پاییز ۱۳۹۷

K۲	آگاهی یافتن از مناسبات مدنی و اجتماعی	۳۸
K۳	ایجاد فرصت‌هایی برای کسب تجربه و به دست آوردن دانش	۳۹
L۱	توانایی ارزیابی محیط و رفتارها	۴۰
L۲	بررسی نظرها و ایده‌های مخالف	۴۱
L۳	ایجاد تغییر به منظور بهبود نحوه تفکر	۴۲
M۱	مشارکت در حیات سیاسی و مدنی	۴۳
M۲	کسب صلاحیت لازم برای مشارکت مدنی	۴۴
M۳	تقویت اخلاق اجتماعی و بسط همبستگی اجتماعی	۴۵
N۱	وجود برنامه‌ای جدا از برنامه‌های آموزش ضمن خدمت بنام آموزش شهروندی	۴۶
N۲	اختصاص زمان اضافی آموزشی به آموزش‌های مجزا	۴۷
N۳	طراحی محتوای آموزشی اضافی بر اساس اصول شهروند حرفه‌ای	۴۸
O۱	تلفیق مباحث شهروندی با دروس نزدیک	۴۹
O۲	تلفیق مباحث شهروندی با دروس مرتبط به یکدیگر	۵۰
O۳	اضافه کردن محتوای مبتنی بر شهروند حرفه‌ای در برنامه آموزشی ضمن خدمت و به صورت جزوات مکمل درسی	۵۱
P۱	توجه به تسهیم دانش در بین واحدهای سازمانی توسط مدیران	۵۲
P۲	پاسخگویی دانش محور مدیران به مراجعان	۵۳
P۳	همکاری دانش محور مدیران با سازمانهای دیگر	۵۴
Q۱	اجرای عدالت در سراسر سازمان	۵۵
Q۲	ایجاد محیطی صمیمانه برای تبادل اطلاعات	۵۶
Q۳	ابتکار و خلاقیت در کارهای اجرایی سازمان	۵۷
Q۴	علاقه مندی نسبت به محیط دانشی سازمان	۵۸
Q۵	احترام مدیریت برای نظرات به روز سایر افراد	۵۹
R۱	تشکیل جلسات رسمی و غیر رسمی برای تسهیم دانش در سازمان توسط مدیریت	۶۰
R۲	ارزیابی تغییرات محیطی برای تطابق محیط سازمان با آنها	۶۱
R۳	وضع قوانین و مقررات سازمانی جهت تطابق با عصر دانایی	۶۲
S۱	مشارکت دادن افراد سازمان در تبادل اطلاعات دانشی در سازمان	۶۳
S۲	ایجاد ارتباطات غیررسمی توسط مدیران با سایر کارکنان به منظور بهبود تسهیم دانش	۶۴
S۳	ایجاد محیطی برای ابراز عقیده و جلوگیری از سکوت سازمانی	۶۵
T۱	تفویض اختیار به مدیران واحدهای دانش بنیان در سازمان	۶۶

شناسایی عوامل اثرگذار بر تربیت شهروند حرفه‌ای در عصر دانایی محوری در نظام آموزش و پرورش ایران ۵۱

۶۷	استفاده از رهبری مشارکتی در سازمان به منظور بهبود اوضاع	T _۲
۶۸	اعمال نفوذ مدیر در رفتار و تصمیم‌های کارکنان	T _۳
۶۹	حمایت مدیر از رعایت اخلاقیات در مناسبات سازمانی	U _۱
۷۰	اعتماد سازی در سازمان	U _۲
۷۱	ایجاد آگاهی اخلاقی نسبت به اوضاع سازمان	U _۳

جدول ۳: کدگذاری (A تا R) و دسته‌بندی محوری کلیه مفاهیم استخراج شده از تکنیک مصاحبه های نیمه ساختاریافته

کد مقوله	مفاهیم استخراجی اولیه	مولفه	بعد	سازه
A _۱	درگیر ساختن دانش آموزان در مسائل مربوط به شرایط زندگی و دغدغه‌های اجتماع محل زیست	تقویت مشارکت اجتماعی	اهداف و فلسفه تربیت اجتماعی و اخلاقی	عوامل اثرگذار
A _۲	یادگیری از طریق مشارکت و داوطلب شدن در فعالیت‌های عام‌المنفعه و دسته‌جمعی			
A _۳	رعایت اخلاق در رویارویی با دیگران			
A _۴	رعایت شان انسان و زندگی اجتماعی			
A _۵	ایجاد بستر لازم برای رشد ارزش‌های تازه			
B _۱	آموزش دانش، مهارت‌ها و ارزش‌هایی که با ماهیت و شیوه‌های اداره یک نظام مردم‌سالاری مشارکتی همخوانی و ارتباط دارد	آموزش مسئولیت-پذیری اجتماعی و اخلاقی		
B _۲	درگیر کردن افراد در فعالیت‌های مربوط به حوزه زندگی خود (اجتماع) قرار دهند			
B _۳	داشتن اعتمادبه‌نفس			
B _۴	داشتن رفتار مسالمت‌آمیز و مسئولانه نسبت به هموعان			
C _۱	انتقال دانش به کودکان که به‌واسطه آن خود را عضو مفیدی از حیات عمومی جامعه بدانند	رشد سواد سیاسی		
C _۲	انتقال مهارت به کودکان که به‌واسطه آن خود را عضو مفیدی از حیات عمومی جامعه بدانند			
C _۳	انتقال ارزش به کودکان که به‌واسطه آن خود را عضو مفیدی از حیات عمومی جامعه بدانند			
C _۴	داوطلب به شرکت در انجمن‌های مدنی			
D _۱	استفاده از تجهیزات مطابق با استانداردهای جهانی در سطح مدرسه	به روز بودن	فناوری و تجهیزات	
D _۲	اقدام به تغییر تجهیزات در مواقع لزوم			
D _۳	توانایی به‌کارگیری تجهیزات فنی توسط معلمان			

E1	موجود بودن تجهیزات فناورانه در مدرسه به اندازه کافی	مناسب بودن	نیروی انسانی
E2	انطباق نوع فناوری و تجهیزات وابسته به آن با سطح معلمان		
E3	وقت گیر نبودن استفاده از تجهیزات		
F1	محدود نبودن امکان استفاده از تجهیزات فناورانه توسط معلمان	سهولت در ارائه تجهیزات فناورانه	
F2	امکان دسترسی به تجهیزات و فناوری حتی بیرون از مدرسه		
F3	عدم پیچیدگی بهره برداری از تجهیزات در هر کلاس درس		
G1	داشتن چشم اندازی سازگارتر با آینده	دانش، مهارت و نگرش جهانی اندیشیدن و عمل کردن	
G2	توانایی تصور شقوق مختلف آینده		
G3	دارای مهارت های فکری انتقادی و تصمیم سازی خلاقانه		
G4	شهروندی فعال در جامعه بودن		
H1	مسئولیت پذیری اخلاقی مدیران	دانش، مهارت و نگرش دموکراتیک	
H2	مسئولیت پذیری اجتماعی		
H3	مشارکت در امور سیاسی		
H4	داشتن سواد سیاسی		
I1	تسلط بر رایانه و استفاده از اینترنت	توانایی در کاربرد فناوری اطلاعات	
I2	توانایی عمل و فضای مجازی		
I3	توانایی خودآموزی و خود هدایتی		
J1	حل مشکل سازمان با استفاده از دانش به روز شده	تعهد مدیران کاربرد درست دانش	
J2	مسئولیت پذیری مدیران در اجرای فرایند جانشین پروری مبتنی بر دانش		
J3	وفاداری مدیران به اقدامات دانش بنیان در سازمان و شغل خود		
K1	یادگیری اطلاعاتی در مورد درباره زندگی شهروندی	کسب دانش	معیارهای ارزیابی
K2	آگاهی یافتن از مناسبات مدنی و اجتماعی		
K3	ایجاد فرصت هایی برای کسب تجربه و به دست آوردن دانش		
L1	توانایی ارزیابی محیط و رفتارها	شیوه تفکر	
L2	بررسی نظرها و ایده های مخالف		
L3	ایجاد تغییر به منظور بهبود نحوه تفکر		
M1	مشارکت در حیات سیاسی و مدنی	پرورش مهارت های لازم برای تعاملات اجتماعی	
M2	کسب صلاحیت لازم برای مشارکت مدنی		
M3	تقویت اخلاق اجتماعی و بسط همبستگی اجتماعی		

شناسایی عوامل اثرگذار بر تربیت شهروند حرفه‌ای در عصر دانایی محوری در نظام آموزش و پرورش ایران ۵۳

N1	وجود برنامه‌ای جدا از برنامه‌های آموزش ضمن خدمت بنام آموزش شهروندی	آموزش از طریق برنامه های درسی مجزا	استانداردها و منابع آموزشی
N2	اختصاص زمان اضافی آموزشی به آموزش‌های مجزا		
N3	طراحی محتوای آموزشی اضافی بر اساس اصول شهروند حرفه ای		
O1	تلفیق مباحث شهروندی با دروس نزدیک	آموزش از طریق برنامه های درسی درهم‌تنیده	
O2	تلفیق مباحث شهروندی با دروس مرتبط به یکدیگر		
O3	اضافه کردن محتوای مبتنی بر شهروند حرفه ای در برنامه آموزشی ضمن خدمت و به صورت جزوات مکمل درسی		
P1	توجه به تسهیم دانش در بین واحدهای سازمانی توسط مدیران	پویایی با توجه به هزاره سوم	جو سازمانی دانش بنیان
P2	پاسخگویی دانش محور مدیران به مراجعان		
P3	همکاری دانش محور مدیران با سازمانهای دیگر		
Q1	اجرای عدالت در سراسر سازمان	ویژگیهای فردی مدیران	
Q2	ایجاد محیطی صمیمانه برای تبادل اطلاعات		
Q3	ابتکار و خلاقیت در کارهای اجرایی سازمان		
Q4	علاقه مندی نسبت به محیط دانشی سازمان		
Q5	احترام مدیریت برای نظرات به روز سایر افراد		
R1	تشکیل جلسات رسمی و غیر رسمی برای تسهیم دانش در سازمان توسط مدیریت	تاکید بر تولید با توجه به تغییرات محیطی	
R2	ارزیابی تغییرات محیطی برای تطابق محیط سازمان با آنها		
R3	وضع قوانین و مقررات سازمانی جهت تطابق با عصر دانایی		
S1	مشارکت دادن افراد سازمان در تبادل اطلاعات دانشی در سازمان	جهت گیری مردمی	
S2	ایجاد ارتباطات غیررسمی توسط مدیران با سایر کارکنان به منظور بهبود تسهیم دانش		
S3	ایجاد محیطی برای ابراز عقیده و جلوگیری از سکوت سازمانی		
T1	تفویض اختیار به مدیران واحدهای دانش بنیان در سازمان	تسهیم قدرت	
T2	استفاده از رهبری مشارکتی در سازمان به منظور بهبود اوضاع		
T3	اعمال نفوذ مدیر در رفتار و تصمیمهای کارکنان		
U1	حمایت مدیر از رعایت اخلاقیات در مناسبات سازمانی	هدایت اخلاقی	
U2	اعتماد سازی در سازمان		
U3	ایجاد آگاهی اخلاقی نسبت به اوضاع سازمان		

همان‌طور که یافته‌های جداول قبل نشان داد در مرحله سوم از فرایند کدگذاری داده‌های گردآوری شده، مرتب‌سازی نهایی و خوشه‌بندی کلیه مفاهیم و کدهای محوری در ۴ طبقه صورت گرفته است.

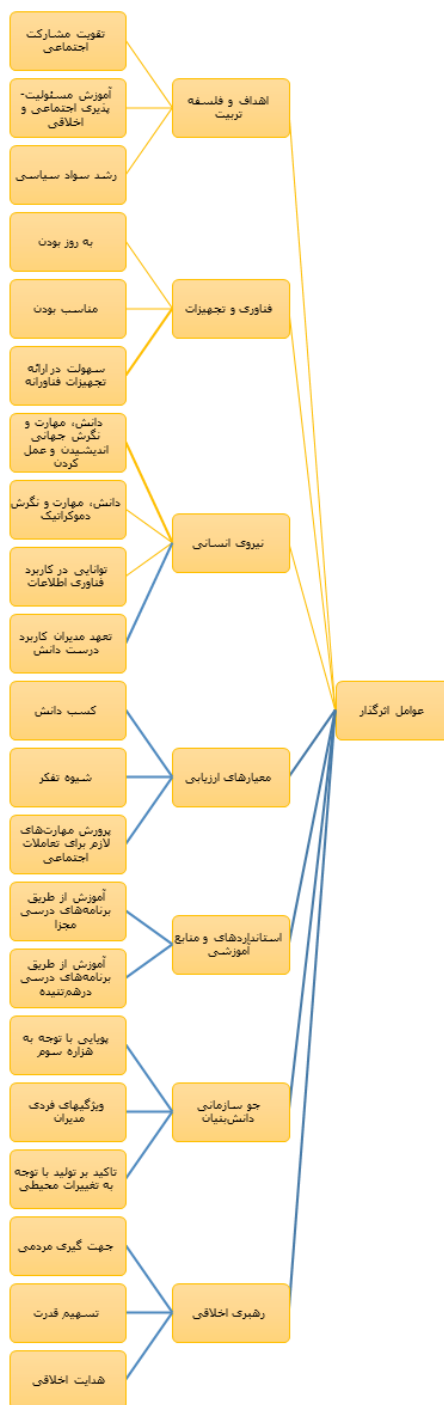
نتایج حاصل از تحلیل عاملی نشان می‌دهد که از میان ۷۱ شاخص (گویه) موجود، ۷ مولفه اصلی قابل شناسایی است. بر اساس ادبیات، پیشینه و نظریه‌های موجود این مولفه‌ها در جدول زیر نام‌گذاری شده‌اند.

جدول ۴: مولفه‌های شناسایی شده.

تعداد گویه	متغیر / مؤلفه	بعد	سازه
۵	تقویت مشارکت اجتماعی	اهداف و فلسفه تربیت	عوامل اثرگذار
۴	آموزش مسئولیت-پذیری اجتماعی و اخلاقی		
۴	رشد سواد سیاسی		
۳	به روز بودن	فناوری و تجهیزات	
۳	مناسب بودن		
۳	سهولت در ارائه تجهیزات فناورانه		
۴	دانش، مهارت و نگرش جهانی اندیشیدن و عمل کردن	نیروی انسانی	
۴	دانش، مهارت و نگرش دموکراتیک		
۳	توانایی در کاربرد فناوری اطلاعات		
۳	تعهد مدیران کاربرد درست دانش		
۳	کسب دانش	معیارهای ارزیابی	
۳	شیوه تفکر		
۳	پرورش مهارت‌های لازم برای تعاملات اجتماعی		
۳	آموزش از طریق برنامه‌های درسی مجزا	استانداردها و منابع آموزشی	
۳	آموزش از طریق برنامه‌های درسی درهم‌تنیده		
۳	پویایی با توجه به هزاره سوم	جو سازمانی دانش بنیان	
۵	ویژگیهای فردی مدیران		
۳	تاکید بر تولید با توجه به تغییرات محیطی		
۳	جهت‌گیری مردمی	رهبری اخلاقی	
۳	تسهیم قدرت		
۳	هدایت اخلاقی		

شناسایی عوامل اثرگذار بر تربیت شهروند حرفه‌ای در عصر دانایی محوری در نظام آموزش و پرورش ایران ۵۵

بر اساس عوامل شناسایی شده فوق مدل مفهومی نهایی پژوهش به قرار زیر است:

شکل ۱: مدل عوامل شناسایی شده حاصل از بخش کیفی و تحلیل عاملی اکتشافی

۴- بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف «شناسایی عوامل موثر بر تربیت شهروند حرفه‌ای در عصر دانایی محوری در نظام آموزش و پرورش ایران» انجام شد. مدل ارائه شده دارای مولفه‌ها، شاخص‌ها و عوامل اثرگذار بر تربیت شهروند حرفه‌ای، می‌باشد. در پژوهش حاضر، به شناسایی مولفه‌های تاثیرگذار بر تربیت شهروند حرفه‌ای در سازمان آموزش و پرورش، همت گمارده شد و با نظر خبرگان و همچنین، مرورمبانی نظری، مولفه‌های اهداف و فلسفه تربیت، فناوری و تجهیزات، نیروی انسانی، معیارهای ارزیابی، استانداردها و منابع آموزشی، جو سازمانی دانش بنیان و رهبری اخلاقی مورد شناسایی قرار گرفتند. یکی از عوامل مهمی که در تربیت شهروند حرفه‌ای در عصر دانایی محور تاثیرگذار است، شناسایی اهداف و فلسفه تربیت است. هدف‌گذاری و رسالتی که برای تعلیم و تربیت در نظام آموزش و پرورش در نظر گرفته می‌شود، بر اساس سند تحول بنیادین است. در اینسند، اهداف و فلسفه تعلیم و تربیت به وضوح توصیف شده است. اما نکات راهبردی برای اجرای آن عنوان نشده است و همین امر این سازمان را با چالش مواجه کرده است. توجه دقیق و تدوین درست اهداف و فلسفه تربیت، عاملی اساسی در تربیت شهروند حرفه‌ای است. اصول اساسی این اهداف باید مشارکت اجتماعی، توجه به کارهای تیمی و تعامل را در بر گیرد و به تقویت آن بپردازد. همچنین، توجه به مسئولیت‌پذیری و آموزش آن به دانش‌آموزان باید جزء اهداف اصلی و راست‌الزامی و پرورش باشد. دانش‌آموزان باید بدانند که خود مسئولکارهای و اعمال خویش هستند. مسئولیت‌یادگیری را خود قبول کنند تا بتوانند به قبول مسئولیت‌های سنگین‌تر در اجتماع تن دهند. قبول تعهد و آماده‌سازی دانش‌آموزان برای آن از ارکان اصلی و اهداف والای نظام آکوزش و پرورش است. بعد دیگری که به عنوان بعدتاثیرگذار بر تربیت شهروند حرفه‌ای در عصر دانایی مطرح است، بعد فناوری و تجهیزات است. مناسب بودن و به روز بودن فناوری بسیار مهم است. پیش‌تر در مورد اهمیت فناوری‌های نو در عصر دانایی محور بحث شد. حال به این نکته می‌پردازیم که فناوری‌ها باید به روز و مناسب و مفیدباشند تا بتوان از آنها در تربیت شهروند حرفه‌ای متناسب با عصر دانایی استفاده کرد. امروزه فناوری اطلاعات در تمام سازمانها به ویژه سازمان‌های آموزشی حرف اول را می‌زنند و مهیا کردن تجهیزات فناورانه به مدیران سازمان و برنامه‌ریزان وابسته است. از این رو در سازمان آموزش و پرورش، مدیران باید نسبت به به روز رسانی فناوری‌های نوین اطمینان حاصل کنند تا بتوانند پیامد آن را در عملکرد نیروهای کاری و دانش‌آموزان که پیامدهای اصلی این نظام هستند، ببینند. عامل مهم‌تر از فناوری که بر تربیت شهروند حرفه‌ای تاثیر بسزایی دارد، عامل نیروی انسانی است. نیروی انسانی، در واقع مهمترین منابع هر سازمانی است که آموزش و پرورش نیز از این قاعده

مستثنی نیست. نیروی انسانی با خود سرمایه های فکری را به سازمان می آورد و سازمان با استفاده از سازو کارهای لازم می تواند این سرمایه ها را بالفعل کند و از آن ها در جهت تربیت شهروند حرفه ای متناسب با عصر حاضر استفاده نماید. در صورتیکه نیوری انسانی سازمان آموزش و پرورش از دانش، مهارت و نگرش مناسب با عصر دانایی برخوردار باشند، می توان آنها را به عنوان عاملین پیشرفت و مسبب بالندگی دانش آموزان و کل سازمان دانست. نیروی انسانی باید نگرشی دموکراتیک داشته باشند و بتوانند از فناوری اطلاعات به نحو مقتضی استفاده کنند. علاوه بر این، نیروی انسانی، عامل مهمی مانند مدیرانرا در سازمان آموزش و پرورش در بر می گیرد که تعهد و پاسخگویی و همچنین، حمایت آنها از سازوکارهای سازمانی، تربیت شهروند حرفه ای را در این سازمان تسهیل می نماید. یکدیگر از عوامل اثر گذار در سازمان آموزش و پرورش که بر تربیت شهروند حرفه ای موثر است، عامل معیارهای ارزیابی است. اینمعیارها باید بر اساس میزان کسب دانش، تغییر شیوه تفکر و کسب مهارتهای اجتماعی و تعاملات بین فردی باشد. اینکه تنها معیار ارزشیابی کسب دانش باشد، به تربیت شهروندی حرفه ای و توانمند نمی انجامد. تربیت شهروند حرفه ای مستلزم پیروی از روش های ارزشیابی نوین است. در این روش ها نیز، کسب مهارت اجتماعی و توانایی تعامل و برقراری ارتباط با دیگران از اولویت برخوردار است. عامل بعدی تاثیرگذار، عامل استانداردهای آموزشی است. باید دروس از دو طریق برنامه های درسی مجزا و در هم تنیده به دانش آموزان عرضه شود و در این دروس، آنها مهارت های لازم برای هم زیستی و ارتباط موثر، مهارت اجتماعی، تعامل، مهارت استفاده از فناوری های نوین، ریاضی و ... را بیاموزند؛ اما همه این تغییرات در سایه سار عامل مهمی به نام جو سازمانی است. در صورتیکه جو سازمانی دانش بنیان در سازمان آموزش و پرورش حاکم باشد، میتوان امیدوار بود که تربیت شهروند حرفه ای متناسب با عصر دانایی انجام می پذیرد و افرادی ماهر، توانمند و تاثیرگذار را ایجاد می کند. در نهایت عاملی که تاثیر گذاری نسبتا خوبی بر تربیت شهروند حرفه ای در عصر دانایی محور دارد. عامل رهبری اخلاقی است. رهبری اخلاقی به مدیران، معلمان، برنامه ریزان و سیاستگذاران آموزشی اشاره دارد. جهت گیری مردمی و تلاش برای آموزش آن، مشارکت فعال، تفویض اختیار و حمایت اخلاقی از یاران سازمانی، از مولفه های آن است. اخلاق مداری لازمه تربیت شهروند حرفه ای در کشور ما است. این اخلاق مداری باید از جایی شروع شود و کسی به عنوان الگو برای اخلاق مداری باید مد نظر قرار گیرند. در سازمان آموزش و پرورش، مدیران، الگوهای خوبی از رعایت اخلاق، عدالت و انصاف می توانند باشند و می توانند سیره درست را به دیگران آموزش دهند. همچنین با حمایت خود از رعایت اخلاق در سازمان، به رشد این رویه اخلاق مداری بیش از پیش کمک خواهند کرد. یافته های حاصل از پژوهش حاضر با یافته های حاصل از برخی پژوهشها

همسو است. برای نمونه، قانیدی (۱۳۸۵: ۱۸۳)، که فناوری اطلاعات، جهانی شدن و استفاده از رویکردهای دموکراتیک را از عوامل مؤثر بر تربیت شهروند حرفه‌ای برمی‌شمارد. یا فزونی و همکاران (۱۳۹۵: ۶۵)، اسپکتورلوی و أبراموویچ (۲۰۱۷)، کوتسلینی (۲۰۱۷)، پیترسون و بتلی (۲۰۱۶) که برنامه درسی حرفه‌ای را از عوامل مؤثر بر تربیت شهروند حرفه‌ای می‌دانند. هولند ورت و همکارانش (۲۰۱۷: ۳) نیز فناوری را عامل اثرگذار بر تربیت شهروند حرفه‌ای می‌دانند. زهرابی (۲۰۱۷)، توانمندسازی و ارتقای صلاحیت دست‌اندرکاران آموزشی را یکی از عوامل مؤثر بر تربیت شهروند حرفه‌ای عنوان می‌کند. رید و همکاران (۲۰۱۷: ۶۹)، روش تدریس، برنامه درسی و کیفیت فرایند یاددهی و یادگیری را از عوامل اثرگذار بر تربیت شهروند حرفه‌ای می‌دانند. هودا و همکاران (۲۰۱۷: ۱۶۵)، بهبود فرهنگ را از عوامل اثرگذار بر تربیت شهروند حرفه‌ای می‌دانند. پژوهشگرانی مانند آکتاس و همکاران (۲۰۱۷)، در مورد شهروند حرفه‌ای در عصر حاضر پژوهش کرده‌اند و عوامل مختلفی را بر فرایند تبدیل شدن به شهروند حرفه‌ای مؤثر دانسته‌اند. آکتاس و همکاران (۲۰۱۷) به منابع آموزشی اشاره کرده‌اند و آن را مؤثر بر این فرایند می‌دانند. چاوز (۲۰۱۶) نیز فقدان استانداردها و منابع آموزشی را از عوامل تاثیرگذار بر تربیت شهروند حرفه‌ای می‌داند. گبورز و همکاران (۲۰۱۳) هم آموزش نیروی انسانی و فناوری و تجهیزات به روز را عامل مؤثر می‌دانند. بر اساس یافته‌های پژوهش، توجه به فناوریهای نوین و تجهیزات فناورانه در مدارس، آموزش مسئولیت‌پذیری، توجه به فرایند جانشین‌پروری، توجه به اهمیت محیط زیست و .. برای ارتقای تربیت شهروند حرفه‌ای متناسب با عصر دانایی محور پیشنهاد می‌گردد. پژوهش حاضر با محدودیتهایی نیز مواجه بود که عبارتند از: محدود بودن جامعه آماری به سازمان آموزش و پرورش و متغیرهای مزاحمی نظیر سیاست کلان منابع انسانی، سبک مدیریت در سازمان آموزش و پرورش و مسایل اقتصادی.

منابع

- تافلر، آلوین (۲۰۰۰). موج سوم. ترجمه شهین دخت خوارزمی، ۱۳۹۱. تهران: علم.
- جمالی تازه‌کند، محمد؛ زمانی‌منش، حامد (۱۳۹۰). آسیب‌شناسی جایگاه تربیت شهروندی در کتاب‌های علوم اجتماعی دوره متوسطه. مقالات اولین همایش ملی آموزش در ایران ۱۴۰۴.
- دلاور، علی و کوشکی، شیرین. (۱۳۹۶). روش تحقیق آمیخته (کیفی و کمی). تهران: انتشارات ویرایش
- سعادت، مهرناز (۱۳۹۴). نقش فضای مجازی در تربیت اسلامی نوجوانان دبیرستانی. مقالات پژوهشکده باقرالعلوم. ۲۰ اردیبهشت ۹۴: ۱۵-۱.
- شریفی، اصغر؛ اسلامی، فاطمه (۱۳۹۱الف). جایگاه دانشگاه قرن بیست و یک در تربیت شهروند جهانی. مجموعه مقالات همایش بین‌المللی آموزش و جهانی شدن. تهران: دانشگاه شهید بهشتی.
- شعبانی، فرهاد؛ شعبانی، مریم (۱۳۹۴). بررسی میزان شناخت و عملکرد دانش‌آموزان دوره متوسطه استان مازندران نسبت به وظایف شهروندی در سال تحصیلی ۹۳-۹۲. مقالات سومین کنفرانس ملی جامعه‌شناسی و علوم اجتماعی.
- صوفی، مریم؛ شفیق، رعناسادات (۱۳۹۵). تحلیلی بر حقوق شهروندی در ایران و مقایسه تطبیقی آن با سایر کشورهای جهان. مقالات کنفرانس بین‌المللی نخبگان عمران، معماری و شهرسازی در سال ۱۳۹۵. صص ۹-۱.
- عزیزی، سیدمحسن؛ مختاری، منصوره؛ لیاقتدار، محمدجواد (۱۳۹۳). ابعاد تربیت شهروندی در کتاب‌های دوره پیش دبستانی از دیدگاه مربیان این دوره. فصلنامه مطالعات ملی. ۳، ۵۴-۳۱.
- فتحی‌واجارگاه، کوروش؛ واحدچوکه، سکینه (۱۳۸۹). آموزش شهروندی در مدارس. تهران: آبیژ.
- فزونی‌شهرجینی، رضا؛ پیری، موسی؛ اسدیان، سیروس (۱۳۹۵). چالش‌های برنامه‌دستی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی در تربیت شهروندی اجتماعی بر اساس مدل تایلر. دوفصلنامه برنامه‌ریزی و عمل در برنامه‌دستی. ۴(۷)، ۵۵-۸۰.
- قائدی، یحیی (۱۳۸۵). تربیت شهروند آینده. فصلنامه نوآوری‌های آموزشی. ۵(۱۷)، ۲۱۳-۱۸۳.
- قورچیان، نادرقلی و افتخارزاده، سید فرهاد. (۱۳۸۵). ارائه مدلی جهت تربیت شهروند حرفه‌ای در نظام آموزش عالی کشور در هزاره سوم. آینده پژوهشی مدیریت، ۸(۳)، ۸۰-۶۷.
- هاشمی، احمد (۱۳۸۹). بررسی میزان استفاده از مفاهیم شهروندی در محتوای کتاب‌های تعلیمات اجتماعی دوره راهنمایی از دیدگاه دبیران. فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی. ۴(۱)، ۱۶۰-۱۴۱.
- Aktas, Fatih; Pitts, Kate; Richards, Jessica C.; Silova, Iveta (۲۰۱۷). Institutionalizing Global Citizenship: A Critical Analysis of Higher Education Programs and Curricula. *Journal of Studies in International Education*. ۲۱(۱), ۶۵-۸۰.
- Beaulieu, É., & Le Thiec, M. (۲۰۱۷). The NCLC in Minority Settings: Past and Future Projects. *LANGUAGE IS THE KEY*, ۸۹.

- Chandler, P. T., & Hawley, T. S. (Eds.). (۲۰۱۷). *Race Lessons: Using Inquiry to Teach about Race in Social Studies*. IAP.
- Chavez, Andres Alberto (۲۰۱۶). Citizenship Education in Ecuador: Perceptions of Students and Teachers. *International Education Studies*. ۹(۱۲), ۲۰۶-۲۱۸.
- Chen, C. H. (۲۰۱۲). Core competence indicators and learning outcome evaluation. In *Proceeding of international conference on cultivating citizens' core competence*. PP: ۱۰۵-۱۲۰.
- Clough, Nick & Holden, Cathie (۲۰۱۵). *Education for Citizenship: Ideas into Action (A Practical Guide for Teachers of Pupils aged ۷-۱۴)*. London: Routledge Falmer.
- Ersoy, A. F. (۲۰۱۴). Active and democratic citizenship education and its challenges in social studies classroom. *Eurasian Journal of Educational Research*. ۵۵, ۱-۲۰.
- Geboers, Ellen; Geijsel, Femke; Admiraal, Wilfried; ten Dam, Geert (۲۰۱۳). Review of the Effects of Citizenship Education. *Educational Research Review*. ۹, ۱۵۸-۱۷۳.
- Henson, Kenneth T. (۲۰۱۵). *Curriculum Planning, Integrating Multiculturalism, Constructivism, and Education Reform*. Fifth Edition. Long Grove Illinois.
- Hollingsworth, J. R., & Ybarra, S. E. (۲۰۱۷). *Explicit direct instruction (EDI): The power of the well-crafted, well-taught lesson*. Corwin Press.
- Huda, M., Mulyadi, D., Hananto, A. L., Nor Muhamad, N. H., Mat Teh, K. S., & Don, A. G. (۲۰۱۸). Empowering corporate social responsibility (CSR): insights from service learning. *Social Responsibility Journal*, ۱۴(۴), ۸۷۵-۸۹۴.
- Koutselini, M. (۲۰۱۷). The role of informal curriculum on citizenship education: Gender representations in TV and students' gender stereotypes. *To Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών*, ۱۴(۵۵).
- Lleixà, Teresa; González-Arévalo, Carles; Braz-Vieira, Marcelo (۲۰۱۶). Integrating Key Competences in School Physical Education Programmes. *European Physical Education Review*. ۲۲(۴), ۵۰۶-۵۲۵.
- Macdonald, Lawrence Gerard (۲۰۱۴). *Traditional Approaches to Citizen Education, Globalization, Towards peace Education Framework Canada*: Haouse university.
- Mok, M., & Lee, W. O. (۲۰۱۷). Paradigm Shifts in Assessment for Learning: A Secondary Analysis of the International Civic and Citizenship Study (ICCS) ۲۰۰۹. In *Life in Schools and Classrooms* (pp. ۵۳۷-۵۵۲). Springer, Singapore.
- Osler, A., & Starkey, H. (۲۰۰۵). *Changing citizenship: Democracy and inclusion in education*. Maidenhead: Open University Press.
- Parker, Gavin (۲۰۱۰). *Citizenship, Contingency and Countryside. Rights, Culture, Land and the Environment*. London and New York: Routledge

- Reed, M., & Keech, D. (۲۰۱۷). Gardening cyberspace—social media and hybrid spaces in the creation of food citizenship in the Bristol city-region, UK. *Landscape Research*, ۱-۱۲.
- Rubenstein, K. (۲۰۱۷). The Vulnerability of Dual Citizenship: from Supranational Subject to Citizen to Subject?. In *Citizenship in Transnational Perspective* (pp. ۲۴۵-۲۶۲). Palgrave Macmillan, Cham.
- Simsek, Eylem; Simsek, Ali (۲۰۱۳). New Literacies for Digital Citizenship. *Contemporary Educational Technology*. ۴(۲), ۱۲۶-۱۳۷.
- Spektor-Levy, O., & Abramovich, A. (۲۰۱۷). From "Hesitant" to "Environmental Leader": The Influence of a Professional Development Program on The Environmental Citizenship of Preschool Teachers. *Eurasia Journal of Mathematics, Science & Technology Education*, ۱۲(۳).
- Tsai, F. C. (۲۰۱۲). Ethical literacy education in the professional field. In *Proceeding of international conference on cultivating citizens' core competence*. PP: ۹۹-۱۰۴.
- Wu, Chen-Fong (۲۰۱۴). The Relationship Between The Embedded Instruction Approach And Modern Citizenship Competency. *TOJET: The Turkish Online Journal of Educational Technology*-July ۲۰۱۴. ۱۳(۳), ۲۲۲-۲۳۱.
- Zohrabi, A. R. (۲۰۱۷). The relationship between empowerment and organizational citizenship behavior of staff in youth and sports general office of Tehran. *International Journal*, ۴(۵).